Місячний Економічний Моніторинг України

№221, червень 2023 року

Резюме

- За оцінкою ІЕД зростання реального ВВП сповільнилось в травні до 19,9% дпр порівняно з майже 22% у квітні.
- За оцінкою Держстату реальний ВВП скоротився на 10,4% дпр в першому кварталі, але є питання.
- росіяни зруйнували Каховську ГЕС та її дамбу, спричинивши затоплення півдня Херсонської, Запорізької та Миколаївської областей, дефіцит електроенергії та ризики для ЗАЕС.
- Експортування зернових через море знову гальмувало.
- При збереженні поточних тенденцій вже у червні сукупний дефіцит товарної торгівлі майже зрівняється з показником за весь 2022 рік.
- Уряд України та МВФ досягнули домовленості на рівні експертів з приводу першого перегляду Програми МВФ.
- НБУ вже рік залишає облікову ставку на рівні 25%. Це може змінитись у наступні місяці.
- Інфляція залишається стриманою: сім останніх місяців, окрім березня, місячне зростання споживчих цін не перевищувало 1%.

Фінансується Європейським Союзом

ІЕД готує публікацію Макроекономічного моніторингу України за фінансової підтримки Європейського Союзу в рамках проєкту «Економіка України під час війни та підтримка українців, постраждалих від війни».

Автори: Олександра Бетлій, Ірина Коссе, Віталій Кравчук, Вероніка Мовчан

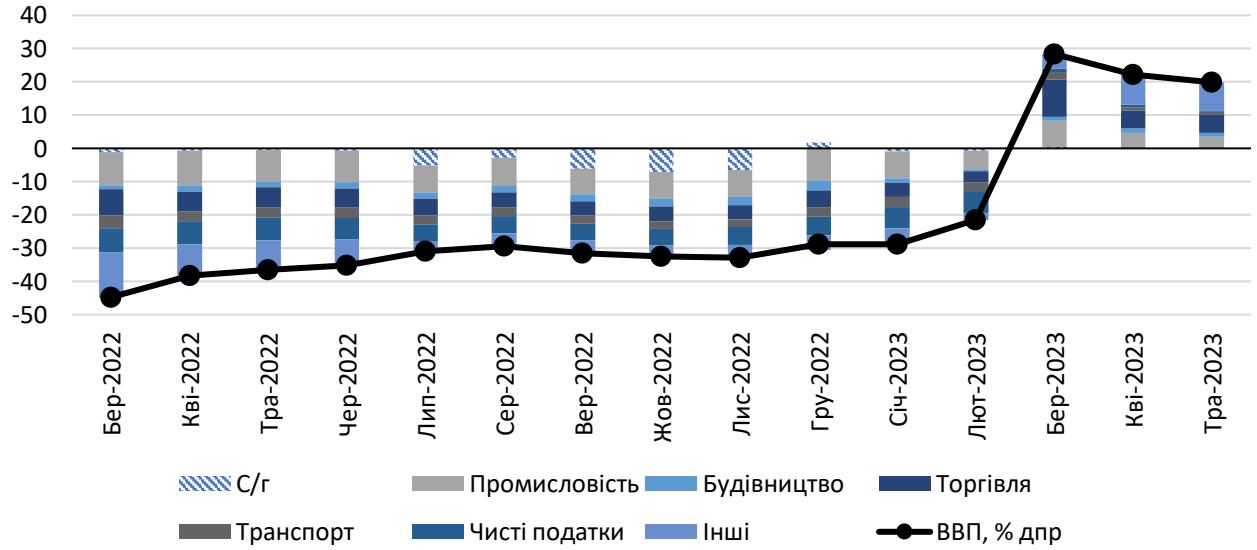
ВВП та реальний сектор: Оцінка Держстату за І квартал додає оптимізму

У травні 2023 року посилились російські ракетні обстріли та дронові атаки всієї території України. Це негативно впливало на відновлення економічної діяльності ряду секторів. За результатами опитування бізнесу, яке щомісяця проводить ІЕД, вага таких перешкод, як брак доступу до електроенергії та небезпека працювати, зросла в травні. Іншими перешкодами в травні був саботаж з боку російських представників інспекцій в межах Зернової ініціативи, а також обмеження сусідніми країнами ЄС українського імпорту.

Однак в цілому відновлення економіки продовжувалось, хоч і дещо повільнішими темпами. За оцінкою ІЕД зростання реального ВВП сповільнилось в травні до близько 20% дпр порівняно з майже 22% у квітні, що пов'язано з вищою статистичною базою травня 2022 року. За оцінкою реальний ВВП у травні залишився на 24% нижчим за показник травня 2021 року.

Темпи приросту в тваринництві, яке відображає показники сільського господарства в травні, сповільнились. Але з червня сільське господарство, ймовірно, покаже падіння до попереднього року, оскільки показники вже включатимуть і рослинництво. При цьому площі засіяних земель були вищими, ніж очікували, що надає більше оптимізму щодо врожаю зернових. Сповільнення в прирості реальної ВДВ в переробній промисловості пов'язано з ефектом статистичної бази.

Рисунок 1: Внески до реального ВВП, в.п.

Джерело: оцінка ІЕД, зроблена за підтримки Програми USAID "Конкурентоспроможна економіка України"

МВФ врахував ліпше за очікуване проходження зими українською економікою та поліпшив свою оцінку темпів приросту реального ВВП у 2023 році з [-3%]-[+1%] до [+1%]-[+3%].Така оцінка ближча до оцінки ІЕД на 2023 рік, за якою ми оцінювали зростання реального ВВП у 3%. Ми, найвірогідніше, переглянемо наш прогноз на цей рік, оскільки за оприлюдненою оцінкою Держстату реальний ВВП у 1-му кварталі 2023 року скоротився на 10,3% дпр, тоді як ми оцінювали падіння у 13,7% дпр, Мінекономіки у 14,1% дпр, а НБУ у 13,5% дпр. Різниця може пояснюватись тим, що вплив російських намагань знищити українську енергосистему на економіку був меншим, ніж за попередніми оцінками. Водночас зростання економічної активності після їх завершення ймовірно було швидшим, ніж очікувалось. Також варто враховувати, що Держстат поки не пояснив, як він змінив підходи до розрахунку ВВП через відсутність звітності частини підприємств. Також незрозуміло, як враховується звітність підприємств з тимчасово окупованих територій і наскільки поширена така звітність.

Енергетика: росіяни зруйнували Каховську ГЕС та її дамбу

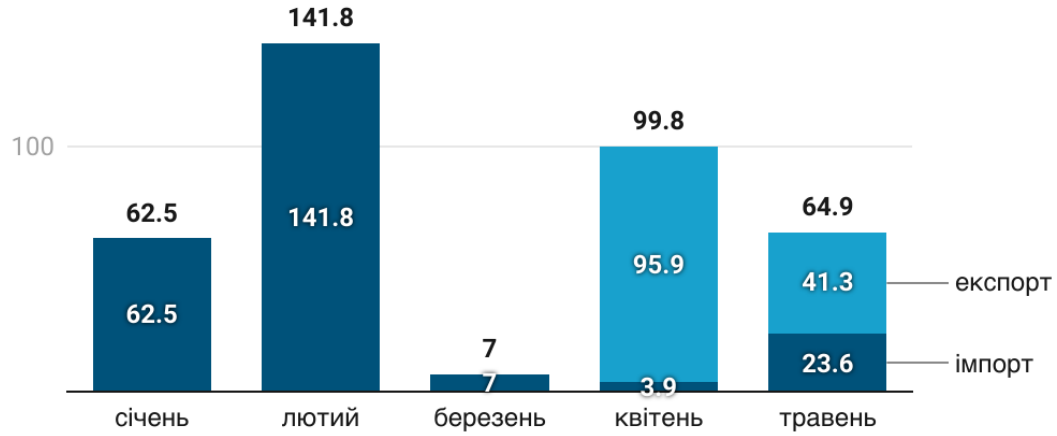
Електроенергія. 6 червня росіяни зруйнували Каховську ГЕС та її дамбу, спричинивши затоплення півдня Херсонської, Запорізької та Миколаївської областей. За повідомленням "Укргідроенерго" Каховська ГЕС повністю зруйнована і не підлягає відновленню. Руйнування водосховища також негативно вплине на Запорізьку АЕС, яка використовувала цю воду для поповнення власних ставків-охолоджувачів. Вже 8 червня рівень у Каховському водосховищі опустився нижче за "мертву точку", що унеможливило водозабір для потреб Запорізької АЕС та населених пунктів. Останній енергоблок ЗАЕС перейшов у стан «холодного зупину». Крім того, через підрив Каховської ГЕС та спричинену повінь без світла опинились 20 тисяч споживачів

на Херсонщині, підтоплена помпова станція Херсонської ТЕЦ. «Укргідроенерго» знизило потужність ГЕС на Дніпрі та акумулює воду на верхніх водосховищах, щоб не допустити подальшого розливу води.

В травні в українській енергосистемі значно знизився доступний обсяг потужності та резервів. За оцінками, дефіцит сягає 1–1,2 ГВт, а в липні може досягти 1,7–1,8 ГВт, що становить від 7 до 23% споживання. Причина – зупинені на ремонт чотири з дев'яти енергоблоків атомних електростанцій. Також триває сезонна ремонтна кампанія на атомних електростанціях (1 червня один енергоблок АЕС вже вийшов з ремонту).

Крім того, для підтримання балансу Україна паралельно експортує та імпортує електроенергію. Експорт електроенергії здійснюється переважно у ранкові та денні години у Польщу, імпорт — у денні та вечірні години зі Словаччини та Молдови. 15 травня Україна почала комерційний експорт електроенергії лінією електропередачі з Хмельницької АЕС до польського Жешува, відкритої після модернізації. Польський оператор PSE оголосив пропускну здатність лінії 200 МВт. Україна отримувала аварійну енергетичну допомогу з Румунії та Польщі. Загальний обсяг допомоги 8 червня склав 1200 МВт-год.

Рисунок 2: Імпорт та експорт електроенергії у 2023 році, тис. МВт-год

Джерело: ExPro Consulting

Для відновлення пошкодженого обладнання ТЕЦ і ТЕС Уряд дозволив їм брати участь у програмі пільгового кредитування «5-7-9%». Також кошти будуть акумулюватися шляхом підняття тарифів. НКРЕКП підвищила тарифи з 1 червня: на електроенергію для домогосподарств до 2,64 грн за кВт-год, на розподіл е/е для обленерго на 7,5-28,1% за першим класом напруги й на 6,9-25,5% за другим. Підвищення тарифів має забезпечити стабільність роботи енергосистеми, пошкодженої російськими обстрілами, наступного опалювального сезону.

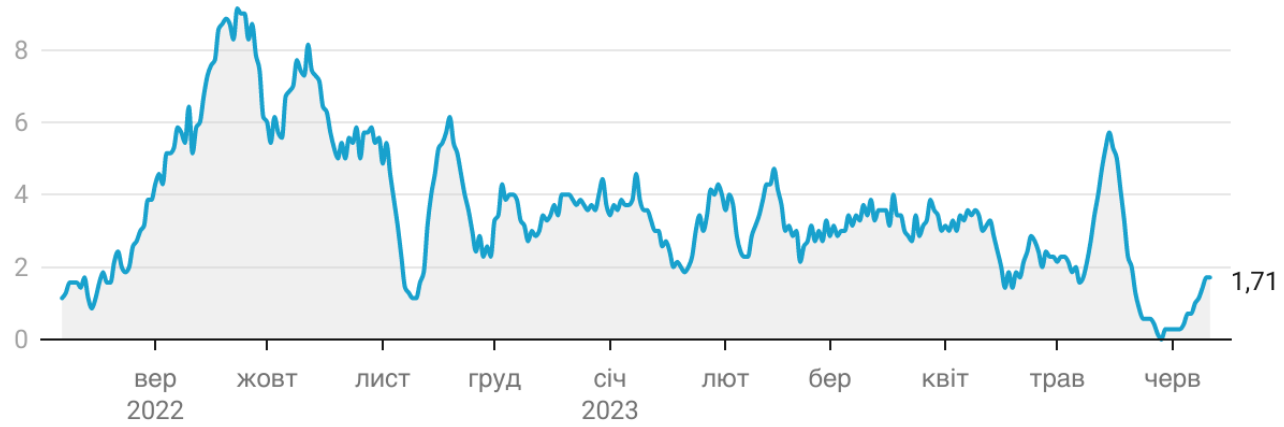
Відбувається і нарощування потужності енергогенерації. Компанія ДТЕК запустила нову вітроелектростанцію Тилігульську ВЕС всього за 100 км від окупованої російськими військами території Миколаївської області. Це перша в світі вітроелектростанція, побудована в умовах воєнного конфлікту. ВЕС складається з 19 турбін із загальною встановленою потужністю 114 МВт. Після завершення робіт загальна потужність станції сягне 500 МВт, що зробить її найбільшою вітроелектростанцією у Східній Європі.

Газ. «Укргазвидобування» запустило одну з найпотужніших свердловин за останні роки. Наразі із неї добувають 580 000 кубометрів газу на добу. Перспективні ресурси газу цього блоку оцінюються більш як у 6 млрд кубометрів.

Транспорт: роботу «зернового коридору» в травні фактично заблоковано

Морський транспорт. Попри те, що «зернову угоду» продовжили в травні на два місяці до 18 липня, вона запрацювала лише під кінець місяця, і то в обмеженому обсязі. Майже на два тижні пропуск суден знизився до нуля, зараз зерновим коридором почали проходити в середньому два судна на добу. Кількість суднозаходів до портів Великої Одеси в травні склала лише 32 порівняно з 58 в квітні та 92 в березні.

Рисунок 3: Кількість інспекцій суден, що проходять по «зерновому коридору» (плинне середнє за 7 днів)

Джерело: Black Sea Grain Initiative Vessel Movements https://data.humdata.org/dataset/black-sea-grain-initiative-vessel-movements

Відповідно, збільшилось навантаження на дунайські порти. Так, порт Рені за травень місяць 2023 року перевантажив 1 млн тонн вантажів, а порт Ізмаїл — понад 830 тис. т. Всього дунайські порти в травні перевантажили понад 3 млн т вантажів, що є абсолютним рекордом для портів цього регіону.

Залізничний транспорт. За оперативними даними, у травні 2023 року залізницею України перевезено 11,49 млн тонн вантажів, що на 19,2% більше дпр. Перевезення вантажів у внутрішньому сполученні в травні 2023 року виросли на 36,5% до 7,17 млн тонн, на експорт — знизились на 2%, що пов'язане з блокуванням Росією морського «зернового коридору». Перевезення зернових на експорт залізницею скоротились на 29% (до 806,9 тис. тонн). Імпортні перевезення вантажів у травні 2023 року зросли на 7% (до 483,4 тис. тонн).

У структурі загальних перевезень вантажів у травні 2023 року лідерами є мінеральні будівельні матеріали (пісок, щебінь, вапняк), кам'яне вугілля, залізна й марганцева руда, зерно і продукти помелу, чорні метали. Найбільший приріст показали перевезення будматеріалів — понад 70% дпр.

Черги вантажних вагонів на західних прикордонних переходах за підсумками травня 2023 року скоротились на 11% до 10765 вагонів. Це черга приблизно на тиждень, хоча час очікування різниться в залежності від завантаження переходу.

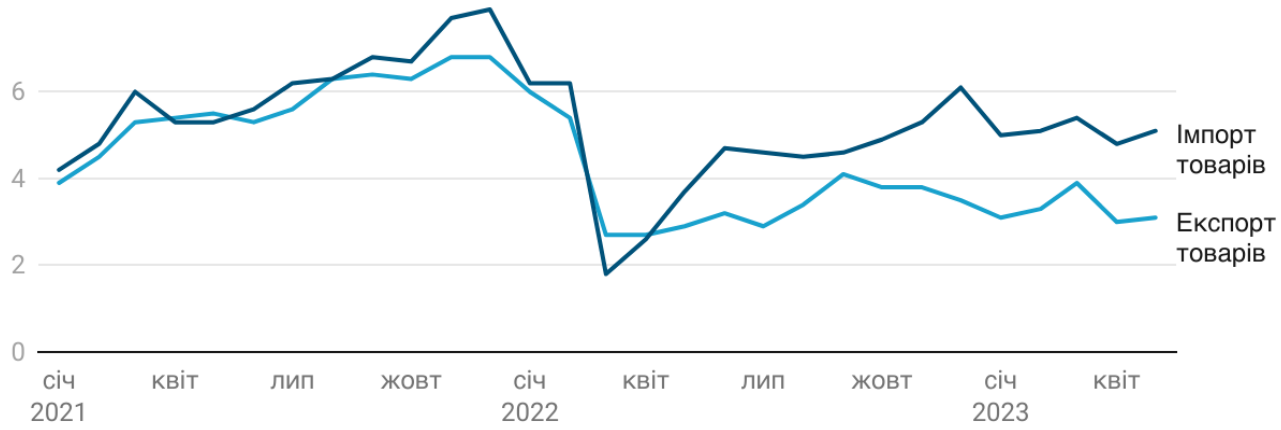
Автомобільний транспорт. Продовжуються черги на прикордонних автомобільних пунктах пропуску через блокування роботи морського «зернового коридору» та відповідне збільшення вантажних перевезень сушею, а також періодичні блокування пунктів пропуску фермерами та водіями сусідніх країн. Станом на 13 червня в черзі на 16 автомобільних пунктів пропуску зареєстровано майже 11 тисяч автомобілів.

Авіаційний транспорт. Українська авіакомпанія Azur Air Ukraine змінила назву на Skyline Express і відновила польоти за кордоном після річної перерви. Вона здійснює чартерні рейси на курорти в Єгипті.

Міжнародна торгівля: Продовольчий експорт залишається ускладненим

У травні Україна експортувала товарів на 3,1 млрд дол. США, приріст сповільнився до 7% дпр. Водночас імпорт становив 5,1 млрд дол. США, що на 36% вище минулорічного. Відповідно травневий дефіцит торгівлі товарами становив 1,9 млрд дол. США, тоді як сукупний дефіцит торгівлі товарами за перші п'ять місяців року сягнув 9,0 млрд дол. При збереженні поточних тенденцій вже у червні сукупний дефіцит товарної торгівлі майже зрівняється з показником за весь 2022 рік (11,2 млрд дол. США).

Рисунок 4: Зовнішня торгівля України товарами, 2021-2023, млрд дол. США

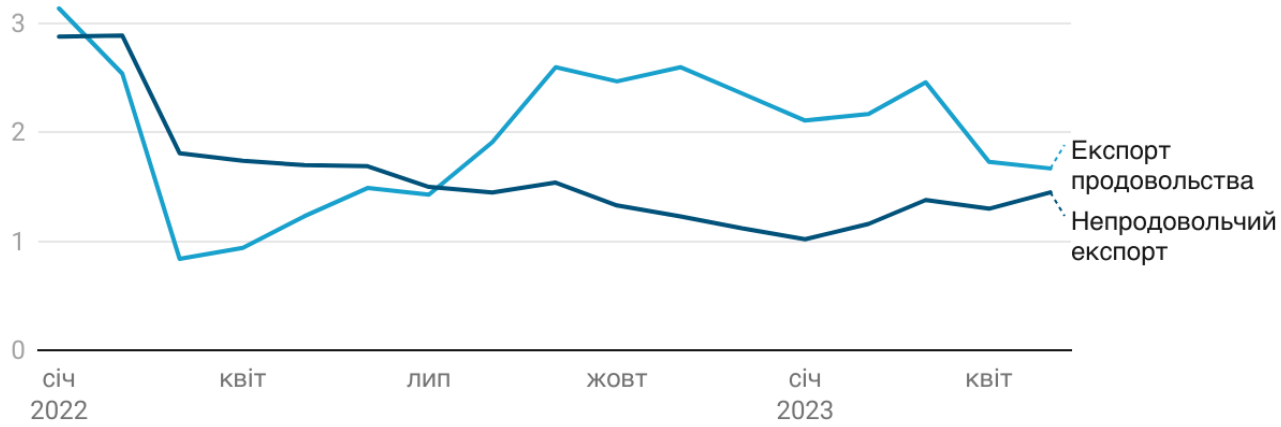

Джерела: UN ComTrade, ДМСУ

Криза продовольчого експорту, яка виникла у квітні, тривала й у травні. Цей місяць став найгіршим місяцем за показниками роботи Чорноморської зернової ініціативи (див. «Морський транспорт»). Протягом травня було перевезено лише 1,3 млн т вантажів, тоді як середньомісячний показник відвантажень за вісім попередніх повних місяців роботи зернової ініціативи становив 3,45 млн т. По-друге, збереглись часткові обмеження доступу на ринок ЄС. Згідно з домовленостями між Єврокомісією та п'ятьма країнами-сусідами України, а саме Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Болгарією та Румунією, на початку травня було запроваджено тимчасові надзвичайні заходи, згідно з якими був заборонений український експорт чотирьох товарів – кукурудзи, пшениці, насіння соняшника та ріпаку – на ринок цих п'яти країн. В свою чергу країни сусіди України зобов'язались забезпечити вільний транзит цих товарів через їх територію а також скасувати односторонні обмеження, що поширювались на ширший перелік агропродукції. 5 червня Європейська комісія продовжила дію заборони до 15 вересня. Більш того, станом на 24 травня Угорщина все ще не скасувала індивідуальну заборону. З позитиву, активізувалась робота річкових портів, що дозволило частково компенсувати втрати.

Відповідно, у травні 2023 року продовольчий експорт України склав 1,67 млрд дол. США, що майже на третину нижче, ніж середні показники серпня-березня, коли паралельно запрацювали «Шляхи солідарності» ЄС та Чорноморська зернова ініціатива. Водночас непродовольчий експорт поступово відновлювався після мінімуму, який було зафіксовано у січні 2023 року, й досяг 1,4 млрд дол. США. В результаті частка продовольчого експорту знизилась з 67% у січні до 54% у травні 2023 року.

Рисунок 5: Продовольчий та непродовольчий експорт України, 2022-2023, млрд доларів США

Джерело: ITC Trade Map, ДМСУ, продовольчий експорт визначений як УКТ ЗЕД 01-24

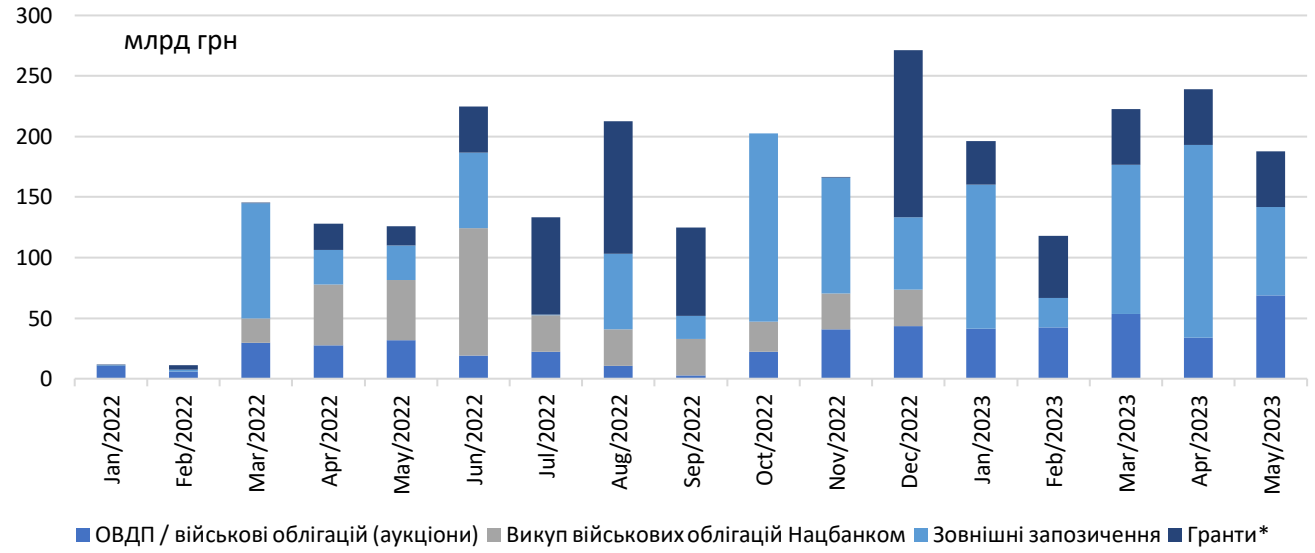
Державний бюджет: Поки що Україна виконує умови за програмою МВФ

Бюджет. У травні 2023 року доходи Державного бюджету було підтримано отриманням дивідендів від Приватного банку у сумі 24,2 млрд грн. Компанії сплатили 28,5 млрд грн податку на прибуток підприємств, що є найвищим показником за період повномасштабної війни, хоча на 4,5% менше, ніж в травні 2021 року. Доходи від ПДФО, які надійшли до Державного бюджету, виросли на 27,3% дпр до 14,1 млрд грн, що пов'язано як з відновленням росту заробітних плат та зайнятості в цивільних секторах, так і відображає фінансування грошового забезпечення військових. Також в травні зросли надходження від акцизу з тютюнових виробів.

Доходи від внутрішнього ПДВ (валові) продовжили зростати відчутними темпами, хоча і повільніше, ніж у квітні через ефект статистичної бази. У травні вони зросли на 48,6% дпр, хоча сальдо доходів скоротилось. Так, у травні відшкодування ПДВ склали 9,9 млрд грн, хоча минулого року були близько нуля.

У травні Україна отримала чергові регулярні транші допомоги від ЄС та США. Так, грант від США склав 1,25 млрд дол. США (45,7 млрд грн. в еквіваленті), а ЄС надав пільгову позику у сумі 1,5 млрд євро (61 млрд грн в еквіваленті). Варто нагадати, що за позикою ЄС Україна отримує субсидію зі сплати відсотків, тобто відсотки за запозиченнями ЄС для України наразі повністю покривають держави-члени ЄС. За субсидією Україна повинна звертатись щороку: Також для фінансування бюджету та погашення внутрішнього боргу було залучено майже 69 млрд грн ОВДП, з яких майже третина від розміщення бенчмарк-ОВДП, які НБУ дозволяє враховувати комерційним банкам в обов'язкових резервах. Також збільшилось розміщення облігацій, номінованих в іноземній валюті:в еквіваленті близько 39 млрд грн.

Рисунок 6: Фінансування та гранти, які надійшли в державний бюджет, млрд грн

*Примітка: * гранти є частиною доходів бюджету, які обліковуються за кодом 42000000 «Від Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ».*
Джерело: Мінфін, openbudget.gov.ua

МВФ: 30 травня уряд України та МВФ досягнули домовленості на рівні експертів з приводу першого перегляду Програми МВФ. Після схвалення рішення Радою директорів МВФ Україна зможе отримати позику у сумі 900 млн дол. США.

Відповідно до прес-релізу МВФ Україна виконала всі індикативні показники та структурні маяки. Так, було внесено зміни до Державного бюджету на 2023 рік, які запрацювали ще в квітні (структурний маяк 1). Уряд також вніс зміни до Бюджетного кодексу, яким ввів в бюджетне регулювання законність відкриття рахунків НБУ для збору коштів під потреби різних міністерств (зокрема в межах ініціативи United24) та підвищив прозорість використання цих коштів.

30 травня уряд подав до парламенту законопроєкт №9346, який виконує одразу два маяки - 2 та 7. Так, законопроєкт передбачає більш контрольоване внесення змін до закону про Державний бюджет – лиш за наявності позитивного висновку Мінфіну. Він також відновлює середньострокове бюджетування: уряд має подати середньостроковий прогноз доходів та видатків та підготувати звіт з оцінки фіскальних ризиків до кінця вересня (ймовірно разом з

проєктом бюджету на 2024 рік), ухвалити Стратегію управління державним боргом до 25 вересня та ухвалити Бюджетну декларацію у 2024 році.

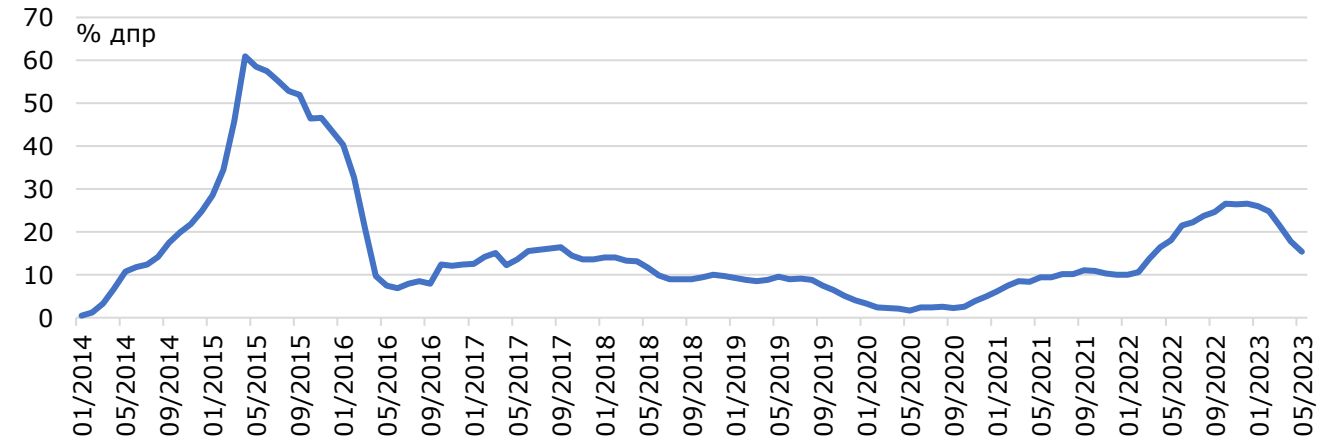
В публічній площині бракує інформації з приводу виконання маяка 6. В ньому йдеться про «Розробку плану заходів, в тому числі для розв'язання ключових проблем, виявлених внаслідок проведення опитування платників податків, який стане внеском у дорожню карту Національної стратегії доходів». При цьому саму Стратегію уряд має схвалити до кінця року, що буде складним завданням з огляду на відсутність консенсусу щодо податкової реформи.

Уряд в травні також ухвалив в першому читанні законопроєкт №8401, який відновлює систему оподаткування, яка існувала до повномасштабної війни. Йдеться про скасування 2% єдиного податку, звільнення ФОП 1-2 групи від сплати єдиного податку та ряду інших норм. Водночас існує ризик, що парламент не встигне ухвалити цей проєкт до кінця червня через велику кількість правок від депутатів, чим порушить маяк 3, який потрібно виконати до червня 2023 року.

Інфляція: Інфляція продовжила сповільнення у травні

У травні інфляція сповільнилась до 15,3% дпр проти 17,9% дпр у квітні та 26,0% дпр у січні. При цьому темпи зростання цін на продукти харчування в середньому перевищували 20%. З одного боку, ціни на яйця після нещодавнього зниження залишались більш ніж вдвічі вищими, ніж рік тому. Також високими темпами зростали ціни на м'ясо та м'ясопродукти, овочі та фрукти. Це відображало зменшення внутрішнього виробництва у тваринництві, поступове зростання експорту продукції тваринництва та різке зменшення виробництва овочів та фруктів після російської окупації частини півдня України. З іншого боку, висока вартість експорту продукції рослинництва та значні запаси зернових зберігали ціни на внутрішньому ринку порівняно низькими. В результаті ціни на крупи у травні були нижчими, ніж минулого року, а зростання цін на хліб та хлібопродукти було повільнішим, ніж на інші харчові продукти.

Рисунок 7: Інфляція споживчих цін

Джерело: Держстат

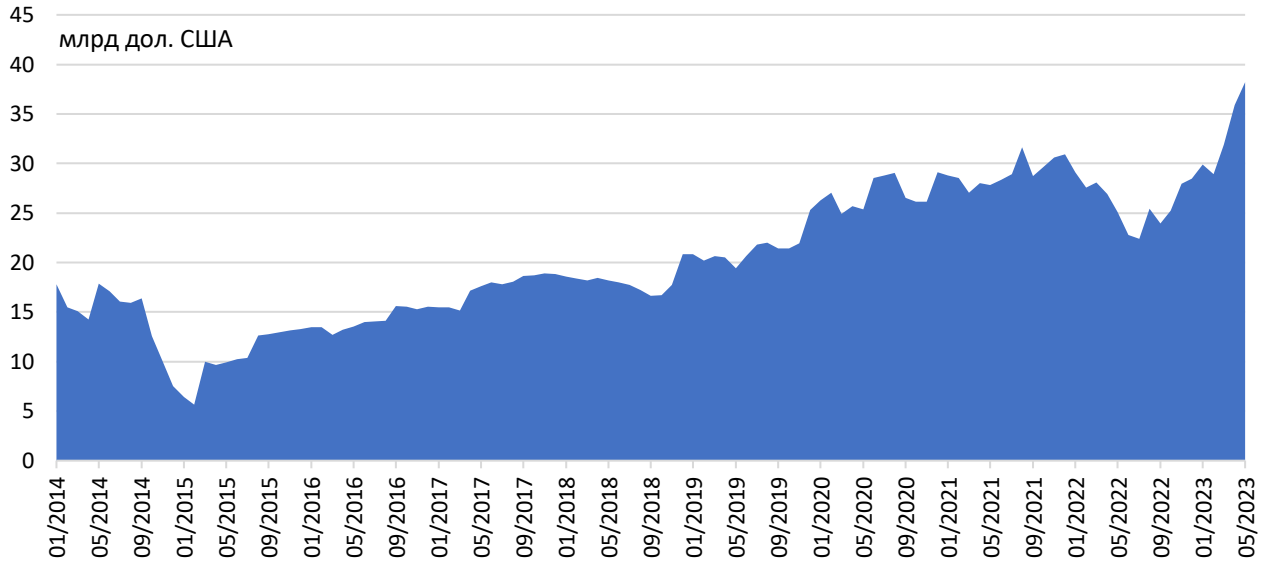
Зростання споживчих цін до попереднього місяця у травні становило 0,5% дпм: як і у п'яти із шести попередніх місяців, середня зміна цін залишалась у межах 1%. Як і раніше, це відображало стриманий внутрішній споживчий попит та падіння світових цін на сировинні товари. Світові ціни на продукцію сільського господарства прискорили падіння у травні, а ціни на енергоносії впали після зростання у квітні. Індекс ФАО цін на зернові у травні впав на майже 5% дпм, а на рослинні жири майже на 9%; індекс цін Світового банку на енергоносії впав на 11% дпм. На місячну динаміку цін також впливали сезонні чинники: ціни на одяг та взуття та яйця впали порівняно із квітнем, а ціни на овочі та фрукти зросли.

Монетарна політика: НБУ розглядає зниження облікової ставки цього року

На черговому засіданні з монетарної політики, що відбулось 15 червня, облікова ставка НБУ залишилась на рівні 25%. НБУ встановив цю ставку рік тому у червні 2022 року. Втім НБУ повідомив, що облікова ставка може бути знижена вже у III кварталі цього року. Це може відбутись, якщо реальні ставки в гривні будуть зростати швидше, ніж очікувалось за рахунок зниження інфляції та/або підвищення номінальних ставок. У відповідь на попередні зусилля НБУ по підвищенню відсоткових ставок за депозитами вони поступово зростають, а обов'язкові

резерви банків сягнули майже 300 млрд грн. Тому резервні вимоги до банків залишились незмінними.

Рисунок 8: Міжнародні резерви

Джерело: НБУ

Міжнародні резерви НБУ на кінець травня наблизились до історичного максимуму у 38,2 млрд дол. США (зафіксованого у кінці серпня 2011 року) і сягнули 37,3 млрд дол. США. Хоча порівняння доларів 2023 року із доларами 2011 року не враховує зростання цін у США на 34% за 12 років, зростання резервів дозволило збільшити запас міцності на випадок перебоїв із надходженням зовнішнього фінансування до України. За даними НБУ уряд у чистому вигляді залучив до міжнародних резервів 2,95 млрд дол. США. У травні основним джерелом зовнішніх залучень були щомісячні транші від ЄС та США. Витрати на підтримку фіксованого курсу гривні у травні зросли до 1,9 млрд дол. США. За даними НБУ це відображало зменшення продажу валюти аграріями та складнощі з експортом.

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
E-mail: institute@ier.kyiv.ua
http://www.ier.com.ua

Застереження

Ця публікація була підготовлена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій за фінансової підтримки Європейського Союзу. Її зміст є виключною відповідальністю Інституту економічних досліджень і політичних консультацій і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу. МЕМУ має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.